

Namazda Huşu ve Hudû, Tadîl-i Erkân, Namazi Kaybetmek

https://www.youtube.com/watch?v=jjf_65dUn1g

Sorular:

1. Tadîl-i Erkân Ne demektir?
2. Peygamber Efendimiz (SAV) namazda tadili erkana uymayanları hangi hayvanlara benzetiyor? Nicin?
3. Tadîl-i Erkânın Ölçüsü nasıldır?
4. Namazi kaybetmek neden büyük bir hasarettir?
5. Nelere dikkat etmeyerek namaz zayi edilmiş olur?

Tadîl-i Erkân Nedir?

“Tadîl” doğrultma, düzenleme, düzgün hale getirme demektir. “Erkân” da “rükûn”ün çoğulu olup kıyam, rükû ve secde gibi namazın esaslarını ifade eder. “Tadîl-i erkân” ise namazın içinde yer alan kıyam, rükû, secde gibi rükûnleri yerli yerinde, hakkını vererek düzgün ve sükûnet içinde yapmaktır. Diğer bir ifadeyle ta’dîl-i erkân, namazdaki rükûnlerin sükûnetle yerine getirilmesi ve uzuvlarda itminan hâsıl olacağı âna kadar devam edilmesidir. Tadîl-i erkân hakkında itidal, itminan ve tuma’nine gibi kavramlar da kullanılmaktadır.

Tadîl-i erkânın yerine gelmesi için kıyam, rükû, secde ve oturuş gibi pozisyonlarda bir müddet hareketsiz durmak şarttır. Kıyamdan rükûa gidildiğinde bir müddet hareketsiz beklemek gerekir. Rükûdan kalkınca tam doğrulmuş vaziyette yine bir müddet durulmalıdır. Secdede ve iki secde arası oturuşta sükûnet içinde bir müddet hareketsiz kalınmalıdır.

Tadîl-i Erkân’ın Hükümü

Kur’ân-ı Kerim’de elliden fazla ayette namaz (salât), “ikâme” fiilinin muhtelif kipleriyle birlikte zikredilmiştir. Ayrıca birçok ayette “Namazı ikâme edin!” buyrulmaktadır. “İkâme etmek” ise namazı dosdoğru kılmak, itina ile kâmilan eda etmek demektir.

Namazı ikâme etme hususundaki Kur’ânî emir ve taşîdatın yanı sıra yukarıda geçen hadis-i şerif gibi daha pek çok rivayetten hüküm çıkaran âlimler, tadîl-i erkânın vâcip ya da farz olduğu görüşüne varmışlardır. Zira Peygamber Efendimiz (sas) namazı usûl ve âdâbına göre kılmayan mezkûr şahsa tekrar kılmasını emretmiştir.

Hanefi mezhebine göre tadîl-i erkân vaciptir. Nitekim İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed, vâcip olduğuna hükmetmişlerdir. İmam Ebû Yûsuf ise tadîl-i erkânın vâcipten de öte, farz olduğu görüşündedir.

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre tadîl-i erkân farzdır. Onlar, tadîl-i erkânı namazın bir rûknü ya da rûknün şartı saymışlardır.

Hanefîlere göre tadîl-i erkân sehven (unutarak ya da hataen) terk edilirse namazın sonunda sehiv secdesi gerekir. Eğer sehiv secdesi yapılmamışsa o namazın tekrar kılınması gerekir. Şayet tadîl-i erkân kasten terk edilirse namazın yeniden kılınması icap eder.

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre tadîl-i erkânın terkiyle namaz bâtil olur ve tadîl-i erkâna riayet edilerek yeniden kılınması gerekir.

Tadîl-i Erkânın Ölçüsü

Namazın rûkûnlerinde ve rûkûnler arasında en az bir tesbih miktarı, yani sübhânallah diyecek kadar durmak vaciptir. Bu itibarla tadîl-i erkânın asgari ölçüsü, sübhânallah diyecek kadar sükûnet içinde uzuvların hareketsiz kalmasıdır. Bu miktar, zaman bakımından birkaç saniye demektir.

Namazda özellikle rûkûdan doğrulunca ve iki secde arasında bir müddet hareketsiz durmaya itina gösterilmelidir. Bunun süresi, en azından bir defa sübhânallah diyecek kadar olmalıdır. Çünkü bu iki rûkûn çok defa aceleyle getirilmekte ve tadîle riayet edilmeden hızlıca geçiştirilmektedir. Dolayısıyla namaz noksan ya da kusurlu eda edilmektedir.

Özellikle günümüzde tadîl-i erkânda ihmal söz konusu olduğundan çok dikkat etmek gerekmektedir. Zira kimilerinin namaza durmasıyla birlikte hemen rûkûa varması, daha tam doğrulmadan secdeye kapanması, iki secde arası oturmayı tam yapmadan secdeye gitmesi bir olmaktadır. Oysa kıyam, kıraat, rûkû, secde, oturuş ve bunların arasındaki rûkûnlerde tadîl-i erkâna riayet etmek şarttır. Aksi takdirde usul ve adabına uygun namaz kılınmış olmaz. Zira Peygamber Efendimiz (sas), horozun yemi hızlı hızlı gagalaması gibi namaz kılmaktan men etmiştir. (*Müsned*, 2/265) Ayrıca O (sas) şu uyarılarda bulunmuştur: “Rûkû ve secdeleri tamamlayın!” (*Buhârî, Eymân 3*) “Rûkû ve secdelerinizi güzel yapın!” (*Müsned*, 2/234) “Sizden biriniz rûkû ve secdelerden kalkarken belini tam olarak doğrultmadıkça namazı yeterli olmaz.” (Ebû Dâvud, Salât 143) Bu itibarla kılınan namazların boşa gitmemesi için rûkûnlerin tadîl (itidal) ve sükûnet üzere yapılması icap eder.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi, vaaz ve sohbetlerinde sözü sık sık namaza getirerek usûl ve erkânına uygun ikâme edilmesi üzerinde hassasiyetle durur. Bir sohbetinde; dört rekâtlık namazın en azından 4 dakikada kılınması gerektiğini, zira daha hızlı kılındığı takdirde tadîl-i erkânın ihlal edilmesi endişesi bulunduğunu belirtir. Öte yandan acele ile kılınan namazla bir yere varılamayacağını, “huşû ve hudû”un ise “namazın iç tadîl-i erkânından olduğunu” kaydeder ve şunları söyler: “İnsanın, Rabbiyle münasebetinde asıl olan mânâdır, özdür, ruhtur. Fakat onları taşıyan da lâfızlardır, şekillerdir, kalıplardır. Bundan dolayı mutlaka o lâfızlara ve kalıplara dikkat edilmelidir Biz bir insanın sadece namazına bakarak onun namazda huşû arayan biri olup olmadığını belirleyemeyiz. Bu, insanın vicdanı ile Allah arasındadır. Dolayısıyla biz kendimizi hüsnüzan etmeye zorlarız. Ama bazı kimseler namazlarında, oruçlarında öyle dikkatsizdirler ve

iffetleri mevzuunda çarşıda pazarda öyle sulu hareket ederler ki; insan ne kadar hüsnüzan ederse etsin, şahit olduğu hareket hakkında olumlu düşünceyi İslâmî çerçevede bir yere koyamaz. Mesela, birisi hemen tekbir alır ve sen daha Fâtiha'nın yarısına gelmeden rükûa varır. Burada kendini ne kadar zorlarsan zorla ona namaz kıldı diyemezsin. Mesela, rükûda hakkını vere vere, kelimeleri güzelce telaffuz ederek -bazı fukahaya göre- bir kere "Sübhâne rabbiye'l-azîm" demek şarttır. Çok hızlı söyleniyorsa mânâsı yoktur onun. Bazı fukahaya göre ise, onu en az üç defa söylemek gerekir. Onun için, rükûda ve secdede en az üç defa, yavaş yavaş, kelimeleri tam telaffuz ederek bu tesbihi söylemeliyiz. Daha az söylüyorsak, başkalarını hakkımızda müspet düşünme hususunda zorlamış oluruz. Böylece bazı kalıplar, bizim onunla edâ etmeye çalıştığımız mânâ, muhteva ve mazmunu taşıyıcı olmaz. Dolayısıyla, hakkımızda hüsnüzan edenler, vehme ve kuruntuya hüsnüzan etmiş olur. Çok kimselerin hızlı hızlı okuduğu Fâtiha, Kur'ân değildir. Çünkü, Kur'ân öyle inmemiştir. Böyle alelacele okunan Fâtiha ile kılınan namaz, namaz değildir. Bir nefeste, o nefes bitmeden sûreyi sona erdirmeye telaşıyla, soluğun tıkanıdığı yerde hızlıca ve can havliyle alınan ara nefeslerle okunan Kur'ân'la kıraat farzı yerine gelmiş olmaz. Lâfızlar mânâların kalıbıdır; ama kalıbın mânâyâ uygun olması lâzımdır." (Fethullah Gülen, Kırık Testi, s. 57-58)

Namazda Ciddiyet ve Peygamber Efendimiz'in Namazı Namaz vakitlerinin gözetilmesi, huşû içinde, kâmil mânâda ikâme edilmesi hususunda birçok ayet-i kerime vardır. Bu ayetlerde gerek Peygamber Efendimiz'e (sas), gerek diğer peygamberlere, gerekse mü'minlere hitaben namazların hakkıyla ikâme edilmesi, huşû içinde kılınması emredilmektedir. Bu husustaki birkaç ayet-i kerime şöyledir:

"Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın vakitlerinde namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz güzel işler (hasenât), kötülükleri (günahları) silip giderir." (Hûd sûresi, 114) "Namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin. Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz mutlaka onun mükâfatını ahirette Allah katında bulursunuz. Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir." (Bakara sûresi, 110) "Muhakkak ki mü'minler felaha erdiler; onlar namazlarında huşû (tam bir saygı ve tevazu) içindedirler." (Mu'minûn sûresi, 1-2). "Allah'ın kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkıyla ifa edenler ve kendilerine nasip ettiğimiz imkânlardan gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır sûresi, 29) Allah'ın bütün emir ve yasaklarına karşı fevkalade hassasiyet gösteren Peygamber Efendimiz (sas) namazı dosdoğru kılma hususunda da fevkalade temkinli idi. Kıyamından kıraatine, rükûndan secdesine, iki secde arası oturuşundan teşehhüdüne kadar bütün rükünlerde namazı itidal ve sükûnetle ikâme ederdi. Bunun yanı sıra Efendimiz (sas), "Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, siz de namazı öylece kılın!" (Buharî, Ezan 18) buyurmak suretiyle ashabına -dolayısıyla ümmetine- namazı nasıl eda etmeleri gerektiğini bizzat öğreten rehberdi. **Ashab-ı Kiram'ın dilinden Peygamber Efendimiz'in namazı şöyle anlatılmaktadır:**

"Resûlullah (sas) kıyamda ağırlığını iki ayağının üzerine verip dimdik dururdu. Rükûda başını ne yukarıya diker ne de aşağıya bükerek, ikisi arasında tutardı. Rükûdan kalktığı vakit iyice doğrulmadan secdeye gitmezdi. Başını secdeden kaldırdığı zaman iyice doğrulup oturmadıkça ikinci secdeyi yapmazdı." (Buharî, Ezan 122) "Resûlullah (sas) namaz kılarken rükû ve secdelerinde üçer kere "sübhânallâhi ve bi-hamdihî" diyecek kadar dururdu." (Ebû Dâvud, Salât 154). "Resûlullah (sas) namazda "semiallahu li-men hamideh" deyip başını rükûdan kaldırıncaya kadar secde etmeyi unuttu diyeceğimiz kadar ayakta uzun süre beklerdi. Sonra secdeye giderdi. Başını

secdeden kaldırınca ikinci secdeyi unuttu diyeceğimiz kadar iki secde arasındaki oturuşu uzun yapardı.” (Buharî, Ezan 127; Müslim, Salât 196) “Resûlullah (sas)’ın kıyamı, rükû, rükûdan sonraki ayakta bekleyişi, secdesi, iki secde arasındaki oturuşu ve teşehhüddeki oturuşu neredeyse birbirine denk uzunlukta idi.” (Müslim, Salât 193) “Resûlullah (sas) sabah namazında altmıştan yüz ayete kadar okurdu.” (Müslim, Salât 172) “Resûlullah (sas) öğle namazının ilk rekâtında otuz ayet, ikinci rekâtında onbeş ayet miktarında kıraatte bulunurdu. İkinci namazının ilk rekâtında onbeş ayet, ikinci rekâtında ise bunun yarısı kadar kıraat okurdu.” (Müslim, Salât 157) “Öğle namazı başladığı sırada bizden bir kimse Bakî’ mevkiine giderdi (ki burası halen mescidin yakınında kabristan olarak mevcuttur) ve orada abdestini tazeleyip mescide dönerdi de namazdaki ilk rekâtın uzunluğu sebebiyle Resûlullah (sas)’ın birinci rekâtına yetişirdi.” (Müslim, Salât 161)

Tadîl-i Erkânı İhlal Ederek Acele Namaz Kılmanın Mahzurları

Namazın acele kılınması, kıyam, kıraat, rükû, kavme, secde ve celse gibi rükünlerin noksan yapılmasına, diğer bir ifadeyle tadîl-i erkânın ihlâl edilmesine sebep olmaktadır. Böyle bir namaz, usûlüne uygun kılınmadığı için tadîl-i erkân üzere tekrar ikame edilmesi icap eder.

Allah’ın emrini yerine getirme ve O’nun hoşnutluğunu kazanma gayesiyle kılınan namaz, usûl ve erkânına riayet edilmediği takdirde neticesiz ve boş bir fiile dönüşür. Üstelik sahibinin üzerinde borç olarak kalır. Nitekim bir hadis-i şerifte bu hususa şöyle işaret edilmektedir: “Huşû içinde kılınmayan, rükû ve secdeleri tam olarak yerine getirilmeyen namaz (ahirette) simsiyah zifiri bir karanlık halinde ortaya çıkacak ve sahibine ‘Senin beni zayı ettiğin gibi Allah da seni zayı etsin!’ diyecektir. Allah’ın dilediği zaman gelince böyle kılınan namazlar, eskimiş elbise (paçavra) gibi dürülüp sahibinin suratına çarpılacaktır.” (Taberanî, el-Mu’cemu’l-evsat, VII, 183). Acele ve hızlı bir şekilde kılınan namaz, ancak Şeytanı sevindirir. “Teennî (temkin ve sükûnetle hareket etmek) Rahman’dan; acele ise Şeytandır.” (Tirmizî, Birr 66) hadisi, bu gerçeği ifade eder. Zira Şeytan, secde etmekten imtina ettiği gibi, insanların da secdeden ve namazdan uzak kalmalarını ister. Hatta bütün gücüyle namazlı-niyazlı insanlarla uğraşarak ibadetten alıkoymaya çalışır. Şayet buna gücü yetmezse bu defa namazdaki huşû, huzur, usûl ve erkânı ihlal etmeye çalışır. Efendimiz (sas) bir hadislerinde bu hususu şöyle haber verir: “Şeytan, ezan ve kamet okunurken bunları duymayacağı uzak yere doğru yellener ve kaçır. Sonra geri döner ve namaz kılan kişi ile kalbi arasına girer. Ona ‘Şunu hatırla, bunu düşün’ diye aklında daha önce hiç olmayan şeylerle vesvese verir. Öyle ki buna kapılan kişi, kaç rekât kıldığını (ve ne okuduğunu) bilemeyecek hale gelir.” (Buharî, Sehv 6; Müslim, Salât 19) Alelacele kılınan namazda rükünler noksan olmaktadır. Hatta bundan daha vahimi, namazdan çalma, yani namaz hırsızlığı vuku bulmaktadır. Zira Resûlullah (sas) “Hırsızlığın en kötüsü, namazını çalmaktır.” buyurmuş; sahabeler “Ey Allah’ın Resulü, kişi namazını nasıl çalar?” diye sorduklarında ise “Rükûsunu ve secdelerini tamamlamaz.” cevabını vermiştir (Muvatta’, Kasru’s-salât 72). Bir başka hadislerinde şöyle buyurur: “Kişi vardır, namazını kılar bitirir de kendisine namazın sevabının ancak onda biri yazılır. Kişi vardır, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri yahut yarısı yazılır.” (Ebû Dâvud, Salât 124) Esasen tadîl-i erkânı riayet edilerek kılınan namaz ile riayet edilmeden kılınan namaz arasında -çok fazla değil- sadece birkaç dakikalık zaman farkı vardır. O halde yapılan

ibadetin makbul olması için her bir namaza birkaç dakika daha fazla zaman ayrılmalıdır. Rükünlerin hakkı verilerek itidâl ve sükûnet üzere ifa edilmelidir.

Namazı İtina ile Kılmak

Namazdaki kıyam ve kıraat mümkün merteye daha uzun olmalıdır. Vakit ve imkân varsa kıraati uzatarak daha fazla Kur'ân ayetleri okunmalıdır. Uzun sûreleri bilmediği için kıyâmı ve kıraati kısa tutmak zorunda kaldığından yakınan kimseler, her bir rekâta bildiği kısa sûrelerden birkaçını birden okuyabilirler. Zira namazda ne kadar çok Kur'ân okunursa sevabı ve fazileti o nisbette çok olur. Nitekim Peygamber Efendimiz (sas)'e 'Hangi namaz daha faziletlidir?' diye sorulduğunda "Kıyâmı uzun olan namazdır." buyurmuştur (*Müsned, III/312*).

Kıraat, acele edilmeden sükûnet içinde tilavet edilmelidir. Harfleri ve kelimeleri birbirine karıştırmadan sanki bir başkasına arz ediyor gibi tane tane okunmalıdır. Ayetleri okurken icmali tefekkür etmek, namazdaki huşûyu artırır. Kişi, namazında sadece önüne, secde mahalline bakmalıdır. Zira Peygamber Efendimiz (sas), namazda sağa sola göz gezdirmeyi Şeytanın o kimsenin namazından bir şeyler kapıp kaçırması olarak nitelendirmiştir. (*Buharî, Ezân 93*) Öte yandan cemaate namaz kıldırarak kimselerin de tadîl-i erkânâ daha fazla ihtimam göstermeleri gerekmektedir. Zira imam, hem kendi namazından hem de cemaatin namazından sorumludur. Sorumluluk bilinciyle imamlık vazifesi hakkıyla eda edilmelidir.

Hâsılı; namaz, insanın en ciddi işi ve meşguliyeti olmalıdır. Dünyevi işlerin çokluğundan veya hizmet için koşuşturmanın yoğunluğundan dolayı namazı aceleyle kılıp geçiştirmek kesinlikle doğru değildir. Bilakis bütün dünyevi ve uhrevi işler namaza göre ayarlanmalıdır. Zira "Namaz dinin direğidir." (*Tirmizî, İman 8*); "İslam'ın beş şartından biridir." (*Buharî, İman 1*); "Günün belirli vakitlerinde mü'minlere farz kılınmıştır." (*Nisâ sûresi, 103*). Kıyamet günü kulun sorguya çekileceği ilk ameli namazdır. Nitekim hadis-i şerifte bu husus şöyle ifade edilir: "Kıyamet gününde insanların ilk sorguya çekilecekleri amelleri namazdır. Allah (c.c.) kulun namazlarını tam mı yoksa noksan mı kıldığına bakılmasını emreder. Eğer namazları tam ise sevabı tam olarak yazılır. Eğer (farz) namazlarında eksiklik varsa nafîle olarak kıldığı namazlarına bakılmasını emreder. Şayet nafîle namazları varsa, bunlarla farz namazların tamamlanmasını emreder. Sonra kul diğer amellerinden hesaba çekilir." (*Tirmizî, Salât 306*).

O halde insan, bütün benliğini namaza vermelidir. Dinin direği, ibadetlerin pîri olan namazı bütün rükünlerine itina göstererek ciddiyet, samimiyet ve itidal üzere vaktinde eda etmelidir.

* Harran Üniv. İlahiyat Fak. Öğrt. Üyesi Dr. Kadir Paksoy

Namazda Tadîl-i Erkân

Ebû Hureyre (r.a.) Asr-ı Saadette cereyan eden bir hadiseyi şöyle anlatır: Resûlullah (sas) mescide girmişti. Derken taşradan bir şahıs geldi ve namaz kıldı. Sonra gelip Resûlullah (sas) ile selamlaştı. Resûlullah (sas) ona, "Dön ve yeniden namaz kıl; çünkü sen namaz kılmış olmadın!" dedi. O da dönüp evvelce kıldığı gibi namaz kıldı. Resûlullah (sas) yine ona dedi ki: "Dön ve yeni baştan kıl;

çünkü sen namaz kılmış olmadın!" Allah Resûlü (sas) üçüncüsünde de namazı tekrar kılmasını emredince o şahıs: "Seni hak üzere gönderen Allah'a yemin ederim ki, bu kıldığımdan başka daha iyi nasıl kılacağımı bilmiyorum. Bana doğrusunu öğretir misin ya Resûlallah?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Namaza durduğun vakit başlangıç tekbirini al. Kur'ân'dan iyi bildiğin (sûre ya da ayetleri) oku. Rükûa varınca beden azaların yerleşinceye kadar bekle. Rükûdan başını kaldırıncaya bedenin tamamen doğruluncaya kadar ayakta dur. Sonra secdeye kapan ve azaların yerleşinceye kadar orada kal. Secdeden başını kaldırıncaya azaların yerleşinceye kadar otur. Ardından tekrar secde yap ve azaların yerleşinceye kadar orada kal. Sonrasında ayağa kalk ve dimdik dur. Namazın bütün rekâtlarında aynen böyle yapmaya devam et!" (Buharî, Ezan 95; Müslim, Salât 45)

Bu rivayette görüldüğü üzere, Resûlullah (sas) alalecele namaz kılan şahsı uyarmış ve ona namazı itina ile yeniden kılmasını emretmiştir. Gerekli itinayı göstermeyince de ona itidal ile nasıl kılınacağını öğretmiştir. Zira namazın makbul olması için gerekli şartlardan birisi de "tadîl-i erkân"dır. Bu makalede "tadîl-i erkân"ın anlamı, hükmü ve hususiyetleri beyan edilecektir.

Namazda Huşu ve Hudû Nasıl Olmalıdır?

Namazda "iç tadîl-i erkân" sözü çok kullanılmamıştır. Bu, huşû ve hudû ile alâkalı bir tabir olarak söylenebilir. Huşû ve hudû, meseleyi namazın mazmununa bağlı götürmektir. Rica ederim, namazda huşû ile alâkalı bu kadar tahşidâtı çok bulmayın. İman ve namaz ikiz kardeşdir; şu kadar var ki, iman az önce doğdu. Üstad namazın beş vakte tahsisini anlattığı yerde, onun mânâsının ne olduğunu da açıklıyor. Muhyiddin İbn Arabî, *Fütühat-ı Mekkiye*'de namazın mânâsıyla alâkalı şeyler ortaya koyuyor. Şah Veliyyullah Dehlevî namazla alâkalı bir kısım hususlar söyleyip, onun ehemmiyetine dikkat çekiyor. Ben onun için bazı arkadaşlara rica ettim; ne olur arkadaşlardan birkaçı doğru dürüst namaz kılsalar da, örnek olsalar. Yoksa bu işin içinde olan kimseler arasında dahi hakikî mânâsıyla namaz kılınmıyor. Beş vakit yatılıyor, kalkılıyor; ama namaz kılınmıyor.

Ayrıca, "feveylün lilmusallîn" (Maun, 107/4) de anlatılan sadece sehiv meselesi değildir. Namazla alâkalı o kadar çok eksliğimiz var ki... Mesela "Namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar" (Nisa, 4/142) âyetinin anlattığı husus, bunlardan birisi. Hadislerde insanın o türlü namazı insanî davranışın dışında addediliyor. Namaz bir insanî davranıştır. Fakat o çizgi içinde kalınmadığı zaman yapılan hareketler hayvanî hareketlere benzetiliyor. Mesela, imamdan önce rükûa giden kimse için "İster misiniz, Allah rükûdan kalkarken suretlerinizi eşek suretine çevirsin!" deniliyor. Demek ki, imamdan evvel harekete geçme meselesi kulluk çizgisinden çıkma mânâsına geliyor. "Herhangi biriniz secdeye gittiği zaman horozun daneyi gagaladığı gibi yapmasın" deniliyor. Bakın, o bir hayvan davranışı; alnını yere vurup kaldırma bir hayvan davranışı. "Köpek gibi ellerini yere sermesin" deniliyor. Oturmadan secdeye, secdeden rükûya, rükûdan kıyama kadar davranışların hayvan davranışlarından farklı olması gerektiğine dikkat çekiliyor.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bu mübarek sözleriyle bizi bir insanî davranış mecmuasına çağırıyor. Evet, huşû ve hudû ancak o kalıplarla ifade edilir. “Ben huşû ve hudû içindeyim” dediğin zaman hayvanî kalıpları aşman gerekir. Allah’ın huşû ve hudû atıyyesini, ancak o atıyyeyi taşıyabilecek matiyyesi götürebilir.

Namazdaki hareketlerin ehemmiyeti nedir?

İnsanın, Rabb’iyle münasebetinde asıl olan mânâdır, özdür, ruhtur. Fakat onları taşıyan da lâfızlardır, şekillerdir, kalıplardır. Bundan dolayı, mutlaka o lâfızlara, kalıplara da dikkat edilmelidir. Esas alınan mânâyı, mazmunu o kalıpların taşınması lâzım. Dolayısıyla, kalıp ve şekillerin hiçbir mânâsı yok denilemez. Zâhirî ahkâm onlara bina edilir. Ne var ki, namaz vardır namazdan içeri, oruç vardır oruçtan içeri. Onun için buyrulur ki, “Kad eflehal mü’minün. Ellezîne...” (Mü’minler kurtuldu. O mü’minler ki...)” (Mü’minun, 23/1) Bu âyetteki ism-i mevsûlün sırası “hüm fi salâtim hâşiûn” (Mü’minun, 23/2) şeklinde geliyor. Yani, “Onlar, her zaman namazlarında huşû içindedirler.” “Hüm yusallûn” (Onlar namaz kılarlar) denmiyor. Sebata ve devama işaret eden bir kalıp kullanılıyor. Yani, buyruluyor ki; ne zaman olursa olsun namazda haşyet yaşayanlardır, huşû arayanlardır kurtulanlar.

Biz bir insanın sadece namazına bakarak onun namazda huşû arayan biri olup olmadığını belirleyemeyiz. Bu, insanın vicdanı ile Allah arasındadır. Dolayısıyla biz kendimizi hüsn-ü zan etmeye zorlarız. Ama bazı kimseler namazlarında, oruçlarında öyle dikkatsizdirler ve iffetleri mevzuunda çarşıda pazarda öyle sulu hareket ederler ki; insan ne kadar hüsn-ü zan ederse etsin, şahit olduğu hareket hakkında olumlu düşünceyi İslâmî çerçevede bir yere koyamaz. Mesela, birisi hemen tekbir alır ve sen daha Fâtiha’nın yarısına gelmeden rükûa varır. Burada kendini ne kadar zorlarsan zorla ona namaz kıldı diyemezsin. Mesela, rükûda hakkını vere vere, kelimeleri güzelce telaffuz ederek -bazı fukahaya göre- bir kere “Sübhâne rabbiyel azîm” demek şarttır. Çok hızlı söyleniyorsa mânâsı yoktur onun. Bazı fukahaya göre ise, onu en az üç defa söylemek gerekir. Onun için, rükûda ve secdede en az üç defa, yavaş yavaş, kelimeleri tam telaffuz ederek bu tesbihi söylemeliyiz. Daha az söylüyorsak, başkalarını hakkımızda müsbet düşünme hususunda zorlamış oluruz. Böylece bazı kalıplar, bizim onunla edâ etmeye çalıştığımız mânâ, muhteva ve mazmunu taşıyıcı olmaz. Dolayısıyla, hakkımızda hüsn-ü zan edenler, vehme ve kuruntuya hüsn-ü zan etmiş olur.

Çok kimselerin hızlı hızlı okuduğu Fâtiha, Kur’ân değildir. Çünkü, Kur’ân öyle inmemiştir. Böyle alelacele okunan Fâtiha ile kılınan namaz, namaz değildir. Bir nefeste, o nefes bitmeden sûreyi sona erdirmeye telaşla, soluğun tıkanıdığı yerde hızlıca ve can havliyle alınan ara nefeslerle okunan Kur’ân’la kıraat farzı yerine gelmiş olmaz. Lâfızlar mânâların kalıbıdır; ama kalıbın mânâyı uygun olması lâzımdır. Bast-ı zaman olabilir, o ayrı. Birisi bana demişti ki; “Hakkını vere vere okuyarak, beş dakikada kırk veya doksan rek’at kıldım.” Âdet-i ilâhî açısından bu her zaman olmaz. Bir kere müyesser olan da caka yapıyorum diye onu söylerse bir daha ona da müyesser olmaz.

NAMAZI KAYBETMEK

Kıymetli bir eşyamız veya sevdiğimiz bir şey kaybolunca ne kadar üzülmürüz değil mi? Günlerce etkisinden kurtulamadığımız kayıplarımız olmuştur. İzdırabımız da kaybettiğimiz şeyin kıymeti nispetinde olur.

Sonuç itibariyle bu kayıplar bir gün er veya geç onlardan ayrılacağımız fani dünyaya ait kayıplardır. Hani sairin “Sultan Süleyman’a kalmayan dünya; ahirde bizden de geçen dünyasın’ dediği gibi...

Ama birde öyle bir kayıp var ki, mümini Allah’tan ayıran bir kayıptır. Müminin Rabbini kaybetmesidir. Ve böyle bir kayıp akleden bir kalb için en büyük kayıptır. Büyük arif Ataullah Iskenderani’nin Hikem’inde dediği gibi “Allah’ı kaybeden neyi kazanır. Onu kazanan neyi kaybeder.”

Müminin miracı olan namazı terk eden Allah’ı terk etmiş demektir. Zira namaz ubudiyetin hülasasıdır. (1)

Ondandır ki kulluğu ruhunun derinliklerinde duyan insanlar, bir vakit namazlarının kazaya kalmasından ciddi ürpermişlerdir. Buhari’nin naklettiği bir hadisinde o en büyük Arif ve Abid “İkinci namazını kaçırın bir kişi bir afette bütün evlad-u iyalini kaybetmiş gibidir.” Derken bu hususu ne güzel çerçevlendirmiştir.

Asrimizin mana Sultanlarından Seyyid Abdülhakim Arvasi (k.s) hazretlerinin “Bir vakit namazımı kaybetmektense dünyaları kaybetmeyi tercih ederim” (2) sözü de aynı manayı teyid eden ne müthiş bir beyandır.

Peki namazı kaybetmek neden büyük bir hasarettir? Ve namazı kaybeden neleri kaybeder? Bu iki hususu birkaç maddede toplayabiliriz.

1- **Allah'la irtibatini kaybeder:** İnsan için en önemli husus Allah'la olan bağdır. "Bizim en parlak, en bereketli yanımız Allah'la olan irtibatimizi ifade eden yanımızdır."(3)"İstikameti yakalayabilmenin belki de yegane yolu Allah'la irtibattır."(4) Ve "Hayati Allah'la irtibat yörüngeli olmazsa inhiraf kaçınılmazdır."(5)

Bu irtibatin kopması bir insanın başına gelebilecek en büyük felakettir. Bu konuda Fethullah Gülen Hocaefendinin şu ölçüsü çok önemlidir. "Bence yeryüzünde selden, deprem, yangından daha büyük bir bela varsa, o da insanın kendini gaflete kaptırması ve Rabbisiyle olan münasebetini sezememesidir."(6)

...Kulun Rabbisiyle olan bu bağ ibadetle sağlanır. Hatta "Eskiler bir adamın Allah'la irtibatının derecesini anlamak için onun namazdaki yatıp kalkışına, temkinine Allah karşısında samimiyetle durusuna bakar ve ona göre hüküm verirlerdi."(7)

Evet "Namazsız niyatsız veya namazı ruhuyla eda etmeksizin gerçek manada mümin olmak mümkün değildir."(8) Ve yine Hocaefendiye göre bir hizmet erinin namazlarını hayatının en önemli meselesi yapmadan hedefi yakalaması imkansızdır."(9)

Evet "ibadet-ü taat yapmayan bir insanın inancı sigdır. Ve böyle bir insan her an inhiraf etmeye mahkumdur."(10) Ve "dini hayatın kaymalardan korunması ve kollanması ancak ibadet-ü taat ile mümkündür."(11)

2- **Sükrü kaybeder:** İnsanın kainatta bulunma gayesi süküdür. Ve kulluk tamamen bir süküden ibarettir. Kulluğun özeti olan namaza da hamd ile yani Allah'a sükü ve tesekkürle başlanmasında ince bir nükte vardır. Zira namaz kainattaki canlı cansız bütün mahlukatın sükürlüğünün dergah-i ilahiye arz edilisidir. "Namazın manası Cenab-i Hakki tesbih ve takdis ve süküdür."(12)

Namazi kaybeden sükrü de büyük ölçüde kaybeder. Bu kainat sarayında misafiri olduğu Rabb-i Rahim ve Kerimine büyük bir nankörlükle mukabele etmiş olur.

3- Ebedi bir hayatın kaybına sebep olur: “İnsanın yaradılış gayesi Allah’la kulluk ve ibadettir.”(13)
Rabbimiz bunun önemi üzerinde Kuran’da ısrarla durmuştur.(14)

Ve ibadeti terk edenleri de siddetle uyarmıştır. Mü’minun suresinin 60. ayette şöyle buyrulur:
“Bana ibadet etmekten büyüklenip yüz çevirenler muhakkak ki, asagılanmış bir şekilde Cehenneme gireceklerdir.”

Mürselat suresinde ise “Yalanlayanların o gün vay haline. Onlar ‘Rüku edin’ denildiği zaman rüku etmezler” buyrulurken namaz kılmamanın mümin vasfı olmadığı, cehennem ehline ait bir sıfat olduğu bildirilmektedir.

4- Ruh sükunetini ve kalp itminani kaybeder: İnsan ruhu bu dünyada asıl vatanından ayrılmış bir gariptir. O ruhlar aleminden, alem-i emirden gelmiş, vücut elbisesini giymiş, bu alemde görünmüş suurlu bir kanundur. Ama burada silâ özlemi çekmekte ve Mevlâna’nın dediği gibi ney gibi inlemektedir.

“Bütün dünya benim olsa gamim gitmez nedendir” diyen sair bu ızdırabı ne güzel dile getirmiştir. Ruh kendi sahibini, Mevlasını buluncaya ve asıl vatanına avdet edeceği zamana kadar bu iniltileri sürecektir.” Dikkat edin kalpler ancak ve ancak Allah’ın zikriyle mutmain olur.”

Kulluğu terk eden bu hayat okyanusunun girdapları içinde pusulasız ve direksiz giden bir gemi gibidir. Bunun sonucunda stresler, sıkıntılarla ve onların getirdiği sefahat ve gayr-i mesru bir hayatla ömrünü zayi eder, ızdırab içinde bırakır...

Kutsali kapı dışarı eden, kulluktan istigna eden Avrupa’nın perisan vaziyeti ortadadır. “Ahiret gibi dünya saadeti dahi ibadette ve Allah’a asker olmaktadır.”(15)

“Namazda ruhun ve kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır”(16) Evet “Namaz ruhun istirahatı ve vicdanın tenezzühüdür.(17)

5- Günahlardan muhafazayı kaybeder: Hafız-i Zülcelâl hazretleri buyuruyor ki “Muhakkak namaz hayasizlikten ve kötülükten alıkoyar.”(18)

Gerçekten “Suurla eda edilmiş her namaz sahibini koruyucu bir atmosfer gibi kusatır. Ve münkeratin yol bulup ona ulaşmasına mâni olur.”(19)

Tabii burada kastedilen namaz suurla, hissederek kilinan namazdır.Böyle bir namaz “münkerata girmeme hususunda ilahi bir garantidir.”(20)

Bundan dolayı “ibadet tabiatının bir parçası haline gelmeyen ve onda derinleşmeyen bir insanın kayması ve yoldan çıkması daima melhuzdur.”(21)

Namazi kaybetmeyi de dört boyutta ele alabiliriz;

1- Namazi kilmayı terk etmek: Namazi terk etmek Allah Teâla’ya kulluk yapmayı terk etmek demektir. Ve büyük bir tehlikedir. Ulema arasında namazi terk edenin kafir mi, fasik mi olacağı ihtilaf hususu olmuştur. Ameli mürted olduğunda ittifak vardır. Resulullah (sav) “Süphesiz ki kişi ile sirk ve küfür arasındaki şey namazın terkidir” buyurmuştur.(22)

Ebu Hureyre diyor ki “Resulullah’in ashabi namazdan başka hiçbir amelin terkinin küfür olarak görmezlerdi.”(23)

Namazlık Asr-i saadetten sonra ortaya çıkmış bir bidattir. O zamanın münafıkları da camiye gelirlerdi.

Bu ümmette “namazsizlik” son birkaç yüzyıla kadar yoktu. Meryem 59 sanki bu durumu anlatmaktadır. “Nihayet arkalarından öyle bir nesil geldi ki bunlar namazi bıraktılar. Nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.”

2- Namazda tadil-i erkani kaybetmek: Tadil-i erkan Namaz rükünlerinin hakkını vermek, itidalle ve güzelce namazi kilmaktır.

Tadil-i erkana riayet etmek üç mezhep imamına ve Hanefilerden Imam Ebu Yusuf’a göre farzdır. M.Fethullah Gülen Hocaefendi “Kanaatimca tadil-i erkana farz diyenlerin görüşüne uymak ihtiyata daha muvafiktir” diyor.(24)

Zira “itidalle kilinmeyen namaz hiç kilinmamış gibidir”(25). Rasulullahın mescid-i nebevide hızlı namaz kılan kişiyi üç defa geri çevirdiğini ve her seferinde “dön ve namazını yeniden kil, sen namaz kilmadin” buyurduğunu basta Buhari olmak üzere hadis imamları naklediyorlar.

Kur’an namazi doğru kılmak (ikame)hususunda çok durur. Ve namazda dikkati, temkini ve tadil-i erkani bizden ister: “Namazlara dikkat edin, onu muhafaza edin”(26).

Namazları mümkün merteye uzun kılmalı, ayetleri tane tane ve tefekkür ederek okumalıyız. Acele namaz kılmayı terk etmeliyiz. Çünkü namaz bizi yaradanın tenezzülen huzuruna aldığı kutlu anlardır. Asgarî ölçü olarak muhterem Ömer Sevinçgül beyin su tespitini kalbimize yerleştirmeliyiz. “Unutma! Bir rekati 2 dakikanın altında kiliyorsan namazın hakkını vermiyorsun demektir.”(27)

Binaenaleyh “verip veristirilerek kilinan namazlarla bir yere varılmaz”(28). “İnsan namazını kalbi duyguları başka bütün mesguliyetlerden azade olarak eda etmelidir.”(29). Zira “namaz müminin en ciddi isidir”(30).

3- **Namazın huzurunu kaybetmek:** “Müminler felaha erdi. Onlar ki namazlarını husu içerisinde dirler.”(31)

“Sabir ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Süphesiz O, ‘sabir ve namaz’ husu sahipleri dışında herkese zor ve ağır gelen bir istir.”(32)

Ayetlerde geçen “husuyu; namazın o kul için en mühim mevzu olması, en ehemmiyetli husus olması ve namazda kendini tamamen Rabbe verme şeklinde açıklayan Fethullah Gülen Hocaefendi: “Namaz gönül uyanıklığı, kalp uyanıklığı, ruh uyanıklığı ile Allah’a arz edilmesi gereken bir ibadettir” demektedir.”(33)

Tabii bu da suura bağlı, duymaya bağlı bir meseledir. “İmanın ve marifetin nispetinde namazın kalitesi yükselir.”(34)

Evet “namaz öyle dünyevi işlerimiz arasında geçiriliverecek kadar ehemmiyetsiz bir iş değildir. O bizim için en mühim mesgaledir.”(35) “Huzur içinde ve erkânına riayet edilerek kılınan bir namazın müminde hasil edeceği haz ve zevke ona hiçbir mazhariyet veremez.”(36)

“İbadet-ü taatte sabir çok önemli bir meseldir ve bu sabri sürdürebilenler önemli bir terakkidedirler.”(37)

Kur’an bazı namaz kılınanlar için “**yazıklar olsun o namaz kılınanlara**” der. Devamında da “ki onlar namazlarında gaflet içindedirler”(38) diyerek namazda huzuru kaybetmenin ne kadar büyük bir kayıp olduğuna dikkatlerimizi çeker. Efendimiz de (sav) **bazı namazların sahibinin yüzüne kirli paçavra gibi savrulacağını bildirir bize.**- hafızanallah-

Peki huzurlu namaz kılamiyorum diyip namazı terk etmek doğru mudur? Kesinlikle hayır. “seviyeli namaz kılamiyorum deyip namazı terk etmek bir suur emaresi değil, aksine seytana maskara olmanın ifadesidir.”(39)

4- **Vaktini zayi etmek:** Namazlarini geç kilmaya devam etmek de kul adina büyük bir kayiptir. Bu hâl bir fasit daire olusturur ve günün birinde o kisi namazi tamamen terk edebilir.

Sunu unutmamalıdır; edepleri terk etmek sünnetleri terk etmeye, sünnetleri terk etmek vacielerin terkine, vacielerin terki de farzların terkine götürür.

Namazı zayi etmek

Namaz, mümini Rabbi ile irtibata koyan bağıdır, enerji kaynağı ile cihazı birleştiren kablo mesabesindedir. Kablosuz cihaz çalışmadığı gibi, ibadetsiz insan da karanlıkta kalır, rûh gıdasını alamaz ve güçsüz kalır.

Kur'an, ümmetlerin çöküşlerinin, namazı gevşetmekle başladığına işaret ediyor: "Kendilerinden sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyî ettiler, şehvetlerinin peşine düştüler. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır." (Meryem, 19/59) Dikkat edilirse, ayette ceza bulacak olanlar namazı terk edenler değil, onu zayi edenlerdir. Yani kılarken kılmıyor sayılanlar, Allah'a yakınlık vesilelerini uzaklık unsurları gibi kullananlar bu cezaya çarptırılacaktır.

KAYNAKLAR:

- 1- Sözler s:125 NURSI Bediüzzaman Said - Envar Nesriyat
- 2- O ve Ben s:165 KISAKÜREK N. Fazil - Büyük Dogu Yayinlari
- 3- Fasildan Fasila-3 s:32 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 4- Fasildan Fasila-3 s:76 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 5- Fasildan Fasila-2 s:107,108 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 6- Fasildan Fasila-3 s:33 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 7- Prizma-2 s:105 GÜLEN Fethullah - Feza Yayıncılık
- 8- Prizma-2 s:21 GÜLEN Fethullah - Feza Yayıncılık
- 9- Prizma-2 s:21 GÜLEN Fethullah - Feza Yayıncılık
- 10- Fasildan Fasila-4 s:67 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 11- Fasildan Fasila-4 s:67 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari

- 12- Sözlər s:40 NURSI Bediüzzaman Said - Envar Nesriyat
- 13- Zariyat 56
- 14- Bkz. Nahl 36, Bakara 21, A'raf 59, Enbiya 25, Ibrahim 31, Rum 31
- 15- Sözlər s:19 NURSI Bediüzzaman Said - Envar Nesriyat
- 16- Sözlər s:21 NURSI Bediüzzaman Said - Envar Nesriyat
- 17- Sonsuz Nur-1 s:262 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 18- Ankebut 45
- 19- Fasildan Fasila-2 s:60 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 20- Fasildan Fasila-2 s:73 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 21- Prizma-3 s:133 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 22- Müslim, Ebu Davut, Ibn-i Mace, Tirmizi, Nesai
- 23- Tirmizi
- 24- Asrin Getirdigi Tereddütler-4 s:87 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 25- Bana Soran Oldu mu? s:56 SEVINÇGÜL Ömer - Zafer Yayinlari
- 26- Bakara 238
- 27- Bana Soran Oldu mu? s:58 SEVINÇGÜL Ömer - Zafer Yayinlari
- 28- Prizma-2 s:5 GÜLEN Fethullah - Feza Yayincilik
- 29- Sonsuz Nur-1 s:263 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 30- Prizma-2 s:109 GÜLEN Fethullah - Feza Yayincilik
- 31- Müminun 2
- 32- Bakara 45
- 33- A serisi-7
- 34- Bana Soran Oldu mu? s:49 SEVINÇGÜL Ömer - Zafer Yayinlari
- 35- Asrin Getirdigi Tereddütler-4 s:241 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 36- Asrin Getirdigi Tereddütler-4 s:242 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 37- Asrin Getirdigi Tereddütler-4 s:245 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari
- 38- Maun 4-5
- 39- Fasildan Fasila-2 s:60 GÜLEN Fethullah - Nil Yayinlari